

ARKEOLOJİK KAZILARA UYGULANABİLİR ULUSLARARASI PRENSİPLER HAKKINDA TAVSİYE KARARI (UNESCO 1956)

Recommendation on International Principles Applicable to Archaeological Excavation

Önsöz

- Birleşik Devletler Eğitimsel, Bilimsel ve Kültürel Organizasyonu Genel Konferansı 5 Kasım-5 Aralık 1956 tarihleri arasında Yeni Delhi'de dokuzuncu oturumunda toplanmıştır,
- Geçmişten kalanların çalışılması ve anıtlarının korunması için en emin garantinin insanların kendiliğinden onlar için hissedilen ilgi ve saygıdan dolayı olması fikri ile ve bu gibi hislerin bilim ve uluslar arası ilişkileri geliştirmek için Üye Devletlerin isteği ile ilham verilen uygun önlemler ile müthiş bir şekilde güçlendirilebileceği fikrinde olarak,
- Geçmiş yapıların üzerinde çalışılmasının ve düşünmenin ortaya çıkardığı hislerin uluslar arasındaki karşılıklı anlayışı geliştirmek için büyük bir katkı yaptığını inanılmıştır ve bu nedenle sağlam bir uluslar arası işbirliği, onlara ve daha fazlasına göre, her olası şekilde, onların sosyal misyonunun yerine getirilmesi yüksek oranda arzu edilirdir,
- Bireysel Devletler kendi bölgelerinde yapılan arkeolojik keşiflerle daha doğrudan ilgili iken, bununla birlikte uluslar arası toplumun bir bütün olarak bu keşiflerden yana daha zengin olduğunu düşünerek,
- İnsanın tarihinin farklı bütün medeniyetlerin bilgisini ima ettiği düşünülerek ve bu nedenle genel anlamda, bütün arkeolojik kalıntıların çalışılmasının ve mümkün olan yerlerde korunarak güvene alınmasının gerekli olduğunu düşünerek,
- Arkeolojik mirasın korunmasından sorumlu olan ulusal otoritelerin deneyimle test edilen ve ulusal arkeolojik hizmetlerle uygulamaya konulan belirli yaygın prensipler tarafından yol gösterilmesi gerektiğine ikna olarak,
- Kazılar ile ilgili yasal düzenlemeler her Devletin yerel yargısı için ilk ve en başta gelen şey olmasına rağmen, bu prensibin liberal olarak anlaşılması ve özgürce kabul edilmiş uluslar arası işbirliğine ait bir prensiple uyumlaştırılması gerektiği fikrinde olarak,
- Oturum gündeminde madde 9.4.3'ü oluşturan arkeolojik kazılara uygulanabilir uluslar arası prensiplerle ilgili tekliflere sahip olarak,
- Genel Konferans Üye Devletlerin kendi ayrı bölgeleri içinde mevcut Tavsiye'de formüle edilen prensiplere etki vermesi için gerekebilecek yasal veya başka adımları atmak yoluyla aşağıdaki hükümleri uygulaması gerektiğini tavsiye etmektedir.
- Genel Konferans Üye Devletlerin mevcut Tavsiyeyi arkeolojik kazılar ve müzelerle ilgili otorite ve organizasyonların bilgisine taşınması gerektiğini tavsiye etmektedir.

- Genel Konferans Üye Devletlerin kendisine, kendisi tarafından belirlenecek tarihlerde ve şekilde, mevcut Tavsiyeye etki sağlaması için yaptıkları hareket hakkında rapor vermesi gerektiğini tavsiye etmektedir.

Tanımlar

Arkeolojik kazılar

1. Mevcut Tavsiye amacı için, arkeolojik kazılar ile arkeolojik karakterdeki objelerin keşfinde hedeflenen herhangi bir araştırma kastedilmektedir, bu araştırma toprağı kazmayı veya yüzeyinin sistematik araştırılmasını gerektirebilir veya ülkenin yatağı veya toprağının altında veya bir Üye Devletin karasularında yürütülmesini gerektirebilir.

Korunan mülk

2. Mevcut Tavsiyenin hükümleri, korunması tarih veya sanat ve mimari açısından bakınca kamu alanında olan her kalıntıya uygulanmaktadır, her Üye Devlet kendi bölgesinde bulunan objelerin kamu faydasını değerlendirmek için en uygun kriteri benimsemekte serbesttir. Özellikle, mevcut Tavsiyenin hükümleri en geniş anlamda düşünülen taşınabilir veya taşınmaz arkeolojik alan objelerinin hepsine uygulanır olmalıdır.
3. Arkeolojik kalıntıların kamu yararını değerlendirmek için benimsenen kriter bunun böyle bir mülkü koruma sorununun veya kazıcının ya da bulan kişinin keşiflerinden vazgeçme zorunluluğuna dair sorunun olup olmasına göre değişebilir.
 - (a) Önceki durumda, belirli bir tarihten önce meydana gelmiş bütün objeleri korumaya dayanan ölçüt terk edilmeli ve korumanın belirli bir dönem veya kanunla belirtilmiş bir minimum çağa ait bütün objelere genişletildiği birisiyle değiştirilmelidir.
 - (b) Sonraki durumda, her Üye Devlet kazıcı veya bulan kişiyi keşfedebileceği taşınır veya taşınmaz her arkeolojik karakterdeki objeden vazgeçmeye zorlayan daha geniş bir ölçüt benimsemelidir.

II. Genel prensipler

Arkeolojik mirasın korunması

4. Her Üye Devlet kazılarla bağlantılı olarak ortaya çıkan sorunları tamamen hesaba katarak ve mevcut Tavsiyenin hükümleriyle uyum içinde arkeolojik mirasının korunmasını garanti etmelidir.
5. Her Üye Devlet özellikle şunları yapmalıdır:
 - (a) Yetkili otorite tarafından önceki yetkilendirmeye konu olan arkeolojik araştırmaları ve kazıları yapmak;
 - (b) Arkeolojik kalıntı bulan herhangi bir kişiyi mümkün olan en erken tarihte yetkili otoriteye bırakmaya zorlamak;
 - (c) Bu düzenlemelerin ihlali için cezalar yüklemek;
 - (d) Deklare edilmeyen objeleri el koymaya konu etmek;

- (e) Arkeolojik toprağın altının yasal statüsünü tanımlamak ve, bahsedilen toprağın altının Devlet mülkiyetinin tanındığı yerde, yasamasında gerçeği spesifik bir şekilde vurgulamak;
 - (f) Arkeolojik mirasının asli öğelerini tarihi anıtlar olarak sınırlandırmayı ele almak.
6. Gelenek farkları ve eşit olmayan finansal kaynakların, bütün Üye Devletlerin kazılardan sorumlu idari hizmetlerde tek bir organizasyon sistemi benimsemesini imkânsız hale getirmesine rağmen, bununla birlikte belirli ortak prensipler bütün ulusal arkeolojik hizmetlere uygulanır:
- (a) Arkeolojik hizmet mümkün olabildiğince, merkezi bir Devlet idaresi olmalıdır veya her halükarda gerekebilecek her acil önlemleri yürütmek için gerekli yollar ile kanun tarafından sağlanan bir organizasyon olmalıdır. Arkeolojik çalışmanın genel idaresine ek olarak, bu hizmet teknik kazıcı eğitimlerinde araştırma kurumları ve üniversitelerle işbirliği yapmalıdır. Bu kuruluş aynı zamanda haritalar dahil olarak, taşınır ve taşınmaz anıtlarının merkezi belgelendirmesini ve her önemli müze veya seramik veya ikonografik koleksiyon vs. için ilave belgelendirmeyi oluşturmalıdır.
 - (b) Özellikle düzenli fon tedarikini garanti etmek için adımlar atılmalıdır: (I) hizmeti tatmin edici bir tarzda idare etmek; (II) bilimsel yayınlar dahil olmak üzere, ülkenin arkeolojik kaynaklarıyla orantılı bir çalışma programı yürütmek; (III) kazara keşifler üzerinde kontrol uygulamak; (IV) kazı alanları ve anıtların korunmasını sağlamak.
7. Her Üye Devlet tarafından arkeolojik kalıntılar ve keşfedilen objelerin yenilenmesi üzerinde dikkatli denetim sağlanmalıdır.
8. Asıl yerinde korunması gereken herhangi bir anıt için yetkili otoriteden öncelikle onay alınmalıdır.
9. Her Üye Devlet kazıları iyileştirilmiş teknikler ve daha ileri arkeolojik bilgiden faydalanabilmesi amacıyla farklı dönemlere ait bir dizi arkeolojik alanı kısmen veya tamamen dokunulmadan korumayı düşünmelidir. Şu anda kazılmakta olan daha büyük mevkilerden her birisinde, toprağın doğası izin verdikçe, alanın stratigrafisi ve arkeolojik bileşiminin nihai doğrulamasına izin vermek amacıyla birkaç yerde iyi tanımlanmış "tanıklık" alanları kazılmadan bırakılabilir.

Merkezi ve bölgesel koleksiyonların teşkili

10. Arkeoloji karşılaştırmalı bir bilim olduğuna göre, müzelerin oluşturulması ve organize edilmesiyle koleksiyonların rezerve edilmesinde karşılaştırma işini kolaylaştırma ihtiyacı mümkün olduğunca çok dikkate alınmalıdır. Bu amaç için, merkez ve bölgesel koleksiyonlar oluşturulmalı, veya istisnai durumlarda küçük aralıklı koleksiyonlara tercihen, özellikle önemli arkeolojik mevkiler üzerinde karşılaştırmalı olarak birkaç insanın erişebileceği yerel koleksiyonlar oluşturulmalıdır. Bu oluşumlar kalıcı bir tabanda sergilerin korunmasını garanti etmek için idari kolaylıklar ve bilimsel ekibi yönetmelidir.
11. Önemli arkeolojik mevkilerde, eğitimsel doğaya ait küçük bir sergi-muhtemelen bir müze- ziyaretçilere arkeolojik kalıntıların çıkarını nakletmek için kurulmalıdır.

Kamu eğitimi

12. Yetkili otorite tarihin öğretilmesiyle geçmişe ait kalıntılar için saygı ve bağlılığı, belirli kazılarda öğrencilerin katılımını, tanınan uzmanlarca sağlanan arkeolojik bilginin, basılarak yayınlanmasını, kazı yöntemleriyle ve elde edilen sonuçlarla uğraşan sergi ve konferansların ve kılavuzlu turların organizasyonunu, araştırılan arkeolojik mevkilerin ve keşfedilen anıtların açıkça gösterilmesini ve ucuz ve basitçe yazılmış monografilerle kılavuzların yayımlanmasını ortaya çıkarmak ve geliştirmek amacıyla eğitimsel önlemler başlatmalıdır. Kamuyu bu mevkileri ziyaret etmeye teşvik etmek amacıyla, Üye Devletler bunlara erişimi kolaylaştırmak için gerekli bütün düzenlemeleri yapmalıdır.

III. Kazıları ve uluslar arası işbirliğini yöneten düzenlemeler

13. Bölgesinde kazıların meydana geldiği her Üye Devlet kazı izinlerinin verilmesini, kazıyı yapan tarafından gözlemlenecek koşulları, özellikle ulusal otoriteler tarafından uygulanacak denetim, izin verildiği dönemi, iptalini haklı çıkarabilecek sebepleri, çalışmanın askıya alınmasını veya yetkili kazı yapan kişiden ulusal arkeolojik servise transferi gibi konuları yönetmek için genel kuralları belirtmelidir.
14. Yabancı bir kazı yapana yüklenen koşullar vatandaşlara uygulananlarla aynı olmalıdır. Sonuç olarak, izin belgesine zorunlu olmayan özel şartlar dahil edilmemelidir.

Uluslar arası işbirliği

15. Yüksek arkeoloji ve uluslar arası işbirliği çıkarında, Üye Devletler liberal bir politika ile kazıyı teşvik etmelidir. Kazı iznini eşit düzeyde uygulayacak vasıflı bireyler veya bilgili kuruluşlara, mensup olduğu ulusu hesaba katılmaksızın izin verebilirler. Üye Devletler kendi ülkelerinden bilim adamlarının ve yabancı kurumları temsil eden arkeologların ortak misyonlarını veya uluslar arası misyonlar tarafından yürütülen kazıları teşvik etmelidir.

Arkeolojik kazılar

16. Yabancı bir misyona rıza gösterildiğinde, izin veren Devletin temsilcisi- öyle birisi tayin edilirse- mümkün olduğunca misyona yardım etme ve onunla işbirliği yapma yeterliliğinde olan bir arkeolog olmalıdır.
17. Yabancı ülkelerdeki arkeolojik kazıların organizasyonu için gerekli kaynakları eksik olan Üye Devletler arkeologları diğer Üye Devletler tarafından çalışılmakta olan mevkilere göndermek için kazı direktörünün izniyle kolaylıklar tanınmalıdır.
18. Teknik veya başka kaynakları, bir kazının bilimsel olarak yürütülmesinde yetersiz olan bir Üye Devlet yabancı uzmanların katılımını veya bunu üstlenecek yabancı bir misyonu çağırabilmelidir.

Karşılıklı garantiler

19. Kazıları yürütmek için gereken otorite, her kazının rıza senedi koşullarıyla uyum içinde ve belirtilen dönemde tamamlanacağını garanti etmek üzere sadece nitelikli arkeologlar tarafından temsil edilen kurumlara veya böyle itham edilemez bilimsel ahlaki ve finansal garantiler sunan kişilere verilmelidir.
20. Öte yandan, kazıları yürütmek için gereken yetki yabancı arkeologlara sağlandığında, yeterince uzun bir çalışma dönemini ve görevlerini kolaylaştırmak ve örneğin belirli bir

zaman için çalışmalarını kesmek üzere, geçerli olarak tanınan sebeplerle zorunlu tutuldukları olayda haksız rıza ertelemesinden korunmaları için yeterli güvenlik koşullarını onlara garanti etmelidir.

21. Rıza senedi çalışmasının bitiminde ve çalışma sürecinde kazıyı yapan kişinin zorunluluklarını tanımlamaktadır. Senet özellikle çalışması süresince ve bitiminde, kapsanmayan objeler ve anıtların korunmasıyla birlikte alanın korunması, bakımı ve restorasyonunu sağlamalıdır. Dahası, senet kazıyı yapan kişinin zorunluluklarının ödenmesinde kabul eden Devlettten bekleyebileceği herhangi bir yardımın ne olacağını göstermektedir.

Kazı mevkilerine erişim

22. Her ulusun nitelikli uzmanlarına, çalışmanın bir raporu yayımlanmadan önce ve kazılar direktörünün rızasıyla çalışma sırasında bile alanı ziyaret etme izni verilmelidir. Bu imtiyaz hiçbir durumda kazıyı yapan kişinin bulgularındaki bilimsel haklarını riske atmamalıdır.

Bulguların Atanması

23. (a) Her Üye Devlet kazılardan bulunanların düzenine göre bölgesinde yürürlükte olan prensipleri net bir şekilde tanımlamalıdır.

(b) Bulgular ilk olarak kazıların yürütüldüğü ülkenin müzelerinde, tamamen o ülkenin medeniyetinin, tarihinin, sanat ve mimarisinin temsilcisi olan tam koleksiyonlarını oluşturmak için kullanılmalıdır.

(c) Orijinal materyalin dağıtımını yoluyla arkeolojik çalışmaları teşvik etme asıl amacıyla, kabul eden otorite bilimsel yayımdan sonra, onaylanan kazıyı yapan kişiye kopyalardan veya daha genel bir anlamda aynı kazıdan diğer objelere benzerlikleri açısından serbest bırakılabilecek objeler grubu veya objelerden oluşan kazısından bir dizi bulguyu atamayı ele almalıdır. Kazıların sonucunda kazıyı yapan kişiye objelerin dönüşü her zaman kamuya açık bilimsel merkezlere belirli bir zaman dönemi içinde tahsis edildiği koşuluyla tabi olmalıdır, bu koşullar yürürlüğe konmadığında, veya yürütülmeleri durdurulduğunda, serbest bırakılan objelerin kabul eden otoriteye döndürüleceği hükmüyle.

(d) İstisna olarak kırılğan veya ulusal önemi olan objeler hariç tutularak, bulguların geçici ihracı, eğer kabul eden Devletteki bu bulguların çalışılması için bibliyografik veya bilimsel yetersizlikler veya erişim güçlükleri olası değilse kamu ya da özel bir kişiye ait bilimsel bir kurumdan kaynaklanan taleplere izin verilmelidir.

(e) Her Üye Devlet ulusal koleksiyonlarda gerekmeyen objeleri yabancı müzelere terk etmeyi, değiştirme yapmayı veya oralarda depolamayı ele almalıdır.

Kazıyı yapan kişinin bilimsel hakları; hakları ve zorunlulukları

- 24 (a) Kabul eden Devlet kazıyı yapan kişiye makul bir süre için bulgularında bilimsel haklarını garanti etmelidir.

(b) Kabul eden Devlet senette şart koşulan dönem içinde veya şartları yerine getirmekte başarısız olduğunda, makul bir dönem içinde çalışmasının sonuçlarını yayımlama talebinde bulunmalıdır. Bu dönem ön rapor için iki yılı aşmamalıdır. Keşfi takip eden beş yıllık bir dönem için, yetkili arkeoloji otoriteleri tam bulgu koleksiyonunu bırakmamayı ve kazıyı yapan kişinin yazılı yetkisi olmadan ayrıntılı çalışma için bilimsel dokümantasyonu

serbest bırakmamayı üstlenmelidir. Aynı koşullara konu olan bu otoriteler ayrıca henüz yayımlanmamış arkeolojik materyalin fotoğrafla başka türlü reproduksiyonunu engellemelidir. Her iki ülkede ön raporun eş zamanlı yayımlanmasına izin vermek amacıyla, öyle olması gerekir, kazıyı yapan kişi isteğe göre metninin bir kopyasını bu otoritelere sunmalıdır.

(c) Arkeolojik araştırmayla ilgili ve yaygın olarak kullanılmayan bir dilde ihraç edilmiş bilimsel yayınlar mümkünse daha çok bilinen bir dile tercüme edilen resimlerin başlıklarının bir listesini ve bir özeti içermelidir.

Kazılar hakkında dokümantasyon

25. Paragraf 24'te oluşturulan hükümlere göre, ulusal arkeoloji hizmetleri mümkün oldukça belgeleme yapmalıdır ve özellikle özel bir mevki için bir rıza verilmiş veya elde etmek isteyen bir kazıcılar ve nitelikli uzmanların çalışması ve incelemesi için kullanılmaya hazır arkeolojik materyalin koleksiyonlarını korumalıdır.

Bölgesel toplantılar ve bilimsel tartışmalar

26. Ortak çıkarılı sorunların çalışılmasını kolaylaştırmak amacıyla Üye Devletler zaman zaman ilgili Devletlerin arkeolojik hizmetler temsilcileri tarafından katılımıyla bölgesel toplantılar düzenleyebilirler. Benzer şekilde, her Üye Devlet kazı yapan kişileri bilimsel tartışmaları karşılamak üzere kendi toprağında çalışmaya teşvik edebilir.

IV. İlkçağ'da Ticaret

27. Ortak arkeolojik mirasın yüksek çıkarıyla, her Üye Devlet eski eserlerin ticaretini yönetmek için, bu ticaretin arkeolojik materyalin kaçakçılığını cesaretlendirmediyini veya bu yerlerin korunmasını ve kamu sergisi için materyal toplamayı olumsuz etkilemediğini garanti etmek amacıyla düzenlemelerin benimsenmesini ele almalıdır.

28. Yabancı müzeler bilimsel ve eğitimsel hedeflerini yerine getirmek amacıyla kaynak ülkede yürürlükte olan kanunlara göre herhangi bir sınırlandırmadan muaf tutulmuş objeleri kazanabilmelidir.

V. Yasak kazıların ve arkeolojik bulgu kanunsuz ihracının bastırılması

Arkeolojik mevkilerin yasak kazılar ve hasara karşı korunması

29. Her Üye Devlet yukarıda 2. ve 3. paragraflarda tanımlanan anıtlara yasak kazıyı ve hasarı, aynı zamanda bu şekilde elde edilen objelerin ihracını engellemek için gerekli bütün önlemleri almalıdır.

Bastırmacı önlemlerde uluslar arası işbirliği

30. Arkeolojik objelerin sunulduğu müzelerin, bu objelerin yasak kazı, hırsızlık veya kaynak ülkenin yetkili otoriteleri tarafından kanunsuz olarak görülen başka herhangi bir yöntemle üretilmediğine inanmak için hiçbir sebep olmadığını tespit etmek için gerekli bütün önlemler alınmalıdır. Burada bahsedilen herhangi bir şüpheli teklif ve bütün ilgili detaylar ilgili hizmetlerin dikkatine sunulmalıdır. Arkeolojik objeler müzeler tarafından kazanıldığında, tanımlanmalarına izin veren ve iktisaplarının tarzına işaret eden uygun detaylar olabildiğince çabuk yayımlanmalıdır.

Objelerin kaynak ülkeye dönüşü

31. Kazı hükümetleri ve müzeler yasak kazılar veya hırsızlıktan çıkarılan objelerin ve kaynak ülkenin yasama ihlalinde ihraç edilen bütün objelerin kurtarılmasını garanti etmek veya kolaylaştırmak amacıyla başka herhangi bir yardımı sağlamalıdır. Her Üye Devletin bu kurtarmayı garanti etmesi için gerekli önlemleri alması arzu edilir. Bu prensipler, objeler şart koşulan dönem içinde döndürülmezse yukarıda paragraf 23 (c), (d) ve (e)'deki vurgulanan geçici ihraçlar durumunda uygulanmalıdır.

VI. İşgal edilen bölgelerdeki kazılar

32. Silahlı çatışma durumunda, başka bir Devletin bölgesini işgal eden herhangi bir Üye Devlet işgal edilen bölgede arkeolojik kazı yürütmekten kaçınmalıdır. Ele geçmiş olan şans eseri bulgular durumunda, özellikle askeri çatışmalar sırasında, işgalci güç düşmanlık sınırı üzerinde burada bağlantılı bütün belgelerle birlikte daha önce işgal edilen bölgenin yetkili otoritelerine devredilmesi gereken bu bulguları korumak için olası önlemleri almalıdır.

VII. Çift taraflı anlaşmalar

33. Gerekli veya arzu edilir olduğu her zaman, Üye Devletler mevcut Tavsiyenin uygulanmasından ortaya çıkan ortak çıkar meseleleriyle uğraşmak için çift taraflı anlaşmalar akdetmelidirler.

Yukarıdaki, Yeni Delhi'de düzenlenen ve Aralık 1956'nın beşinci günü sonunda açıklanan Dokuzuncu Oturumu boyunca, Birleşik Devletler Eğitim Genel Konferansı, Bilimsel ve Kültürel Organizasyonu tarafından hakkıyla benimsenen özgün Tavsiye metnidir.

Öğrenci Çevirmen: Şelale Dalyan
Öğrenci Proje Asistanı: Yaşar Serkal Yıldırım